

مؤلفه‌های سیاست اخلاقی در مدیران سیاسی؛ مطالعه موردی آیت الله مهدوی کنی در مواجهه با پنج گروه خاص

سید جواد حسینی^۱

مهدی طاهری^{*۲}

حسین طهمورث^۳

چکیده

هدف: سیاست اخلاقی از مؤلفه‌هایی برخوردار است که در مدیران سیاسی یک نظام همچون جمهوری اسلامی ظهور و بروز دارد. چرا که سیاست، حوزه بسیار حساس و آفت‌خیزی است و امکان گرفتاری در دام‌های اخلاقی در آن به شدت محسوس است. آیت‌الله مهدوی کنی یکی از مدیرانی به‌شمار می‌رود که به‌مثابه یک عالم وارسته دینی، درجات اجتهاد را گذرانده و با ورود به سیاست، توانسته به درستی در این راه گام بردارد. هدف اصلی مقاله این است که مؤلفه‌های سیاست اخلاقی در نظر و عمل آیت‌الله مهدوی کنی در مواجهه با ۵ گروه مخالفان، دوستان، دشمنان، خود و عموم مردم را به‌دست آورد.

روش‌شناسی پژوهش: نگارندگان با استفاده از روش تحلیل مضمون منابع موجود در مورد آیت‌الله مهدوی کنی تلاش کردند تا از رهرو این تحلیل‌ها، مؤلفه‌های سیاست اخلاقی آیت‌الله مهدوی کنی را در مواجهه با این پنج گروه استخراج کنند.

یافته‌ها: عبارتند از مؤلفه‌هایی همچون اولویت و منافع اسلام و نظام در همه حال، ولایتمداری، تکلیف‌گرایی، قانون‌مداری، شرع‌محوری، رعایت انصاف در موضع‌گیری‌های سیاسی، رعایت تقوا در موضع‌گیری‌های سیاسی، رعایت ادب در موضع‌گیری‌های سیاسی، نتیجه‌محوری در مسائل سیاسی و اجتماعی به جای نیت خوانی، وحدت روحانیت، مدارا کردن، انقلابی‌گری، عدم تمایل به پست و مقام، تفکر غیرجناحی، رعایت اخلاق در انتخابات‌ها، اخلاص، رعایت اعتدال و دوری از افراط و تفریط، جذب حداکثری، مردمی بودن و تمایل به گمنامی؛ همچنین هر کدام از این دلالت‌ها در گروه‌های ۵ گانه در ذیل یک مفهوم قرار گرفته است که این مفاهیم عبارتند از حق‌مداری، ثبات و استمرار روحانیت، دین‌محوری، تکلیف‌گرایی، توصیه و نصیحت.

نتیجه‌گیری: آیت‌الله مهدوی کنی در طول دوران حیات خود مانند سیاستمداری حرکت نمودند که متناسب با چارچوب‌های اخلاقی عمل می‌کردند و هیچ‌گاه از این چارچوب‌ها در میدان سیاست عبور نکردند.

کلیدواژه‌ها: سیاست اخلاقی، آیت‌الله مهدوی کنی، اخلاق، مدیران سیاسی.

Email: s.j.hosseini66@gmail.com

۱- استادیار، عضو هیئت علمی دانشگاه امام صادق(ع)

Email: taherimehdy1375@gmail.com

۲- دانشجوی دکتری دانشگاه امام صادق(ع) (نویسنده

مسئول)

Email: hosseinth96@gmail.com

۳- دانشجوی کارشناسی ارشد دانشگاه امام صادق(ع)

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۱/۰۱/۲۱

تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۱۰/۲۲

مقدمه

اخلاق و سیاست از جمله موضوعاتی به‌شمار می‌روند که در طول تاریخ، متفکرین و اندیشمندان سیاسی به آن توجه داشته‌اند. از این‌رو در حوزه تفکر سیاسی، همواره نسبت سیاست و اخلاق دیدگاه‌های مختلفی نیز ارائه شده است. هر چند که عمدتاً این موارد از سوی اندیشمندان مورد بررسی قرار گرفته است، لکن از آنجا که این دیدگاه‌ها معمولاً در مدیران سیاسی به منصفه ظهور می‌رسند و اثرات و تبعات ماندگار آنها در جوامع گسترش می‌یابند، بررسی نگرش‌ها و ذهنیت‌های مطرح در زمینه اخلاق، سیاست و پیوند بین این دو مقوله، بسیار حائز اهمیت خواهد بود. نگرش‌هایی که نسبت به این مقوله پدید آمده متفاوت هستند؛ در یک نگاه برخی معتقدند که اصول اخلاقی به قدری ارجمندند که سیاست در کنار آنها ارزش و قرب پیدا می‌کند چرا که سیاست توسط اصول اخلاقی کنترل می‌شود. اما برخی دیگر معتقدند که سازگاری میان اصول اخلاقی و سیاست وجود ندارد و سیاست به خودی خود اصالتی دارد که بدون پایبندی به اصول و موازین اخلاقی به اعمال قدرت می‌پردازد. از همین‌رو در جهان جدید مطابق نگاه تمدن غرب، نظر به عدم سازگاری میان سیاست و اخلاق وجود دارد به‌گونه‌ای که تحت هیچ شرایطی در عرصه سیاسی، گستره برداشت‌ها و موازین اخلاقی نیست و حکومت می‌بایست بدون در نظر گرفتن اصول اخلاقی به سیاست‌ورزی و تنظیم امور جامعه بپردازد.

حال آن که آموزه‌های اسلامی بر سازگاری و توأم بودن سیاست و اخلاق تأکید دارند؛ به‌گونه‌ای که اجازه عدول از اخلاق در عرصه سیاسی داده نشده است (درخشه، ۲۰۱۲). همچنان که پیامبر اکرم (ص) حکومتی بر مبنای تعالیم اسلامی بنا نهاد و هدف رسالت و بعثت خویش را به کمال رساندن و تکمیل مکارم اخلاقی اعلام کرد. بر همین اساس امام خمینی (ره)، اسلام را دینی ذاتاً اجتماعی و سیاسی می‌داند؛ همچنین احکام اخلاقی آن هم ذاتاً و از همان ابتدا اجتماعی و سیاسی وضع شده‌اند. در واقع بر اساس نگاه امام خمینی، تعالیم اخلاقی و عبادی اسلام از بنیاد، سیاسی هستند نه این که گسسته از اجتماع و سیاست باشد (امام خمینی، ۲۰۰۶: ج ۱۳؛ ۱۲۹). در حقیقت روش‌ها و منش‌های برآمده از اسلام که مسلمانان باید آن را مراعات کنند، همیشه با اخلاق عجین هستند. اگر اخلاق را کنار بگذاریم دیگر سیاست اسلامی نیست. در حقیقت اخلاق و سیاست در اسلام یک موجودیت در هم تنیده و جدانشدنی است و مهم‌تر این که عجین شده با اعتقادات فرد است (جوادی آملی، ۲۰۱۲: ۸۹). بر همین اساس از آنجا که در رویکرد اسلامی، سیاست و اخلاق نسبتی وحدت‌آمیز دارند، پژوهشگران این حوزه معمولاً در پی بررسی ابعاد، شاخص‌ها و مؤلفه‌های سیاست اخلاقی در زندگی اشخاص مهمی هستند که در عین این که یک عالم دینی به‌شمار می‌روند اما در عرصه سیاسی نیز حضور فعال و مؤثری داشته‌اند. آیت الله مهدوی کنی نیز یکی از این اشخاص می‌باشد که به‌عنوان یک عالم دینی در حوزه سیاست فعالیت داشته‌اند.

از همین‌رو اهمیت این تحقیق ناشی از این است که آیت‌الله مهدوی کنی به‌عنوان یک مدیر سیاسی در جمهوری اسلامی و همچنین یک عالم وارسته دینی، در طول دوران حیات خود چه در دوران مبارزه و قبل از انقلاب و چه دوران بعد از انقلاب که با حضور در کمیته‌های انقلاب اسلامی، وزارت کشور، نخست‌وزیری

و مجلس خبرگان حضور فعال و تأثیرگذار داشته است و به همین خاطر چنین شرایطی ایجاد می‌کند تحقیقی صورت پذیرد که ایشان چطور در مواجهه با گروه‌های مختلف رفتار نموده و مؤلفه‌های سیاست اخلاقی در نظر و عمل ایشان چگونه است. ضرورت این تحقیق از آنجاست که اگر مواجهه مدیران اسوه‌ای از جنس عالمان دینی همچون آیت الله مهدوی کنی با گروه‌های مختلف در عرصه سیاسی مورد بررسی قرار نگیرد، مؤلفه‌های سیاست اخلاقی از منظر دینی صرفاً در حد حرف باقی می‌ماند و نمی‌تواند الگویی برای آیندگان در عرصه نظری و عملی باشد، به همین دلیل جای چنین تحقیقاتی در حوزه سیاست اخلاقی خالی است و می‌بایست پژوهش‌هایی در این حوزه انجام پذیرد.

در همین راستا این پژوهش به دنبال پاسخ به این سؤال است که مؤلفه‌های سیاست اخلاقی در نظر و عمل آیت الله مهدوی کنی در مواجهه با گروه‌های ۵ گانه کدام‌اند؟ نوشتار حاضر تلاش دارد تا با توجه به یگانگی سیاست و اخلاق در نظر آیت الله مهدوی کنی به این سؤال پاسخ دهد. البته نگارندگان معتقدند که برای درک و شناخت بهتر موضوع تحقیق و پاسخ به سؤال اصلی، نیازمند مبنایی هستیم که مواجهه آیت الله مهدوی کنی با افراد مختلف را به خوبی مورد بررسی قرار دهد. از این‌رو نگارندگان با ایجاد مبنایی مبتنی بر پنج گروه دشمنان، مخالفان، دوستان، عموم مردم و خود، مؤلفه‌های سیاست اخلاقی در نظر و عمل آیت الله مهدوی کنی را احصا خواهند نمود. نگارندگان جهت کشف پاسخ سؤال اصلی تحقیق، از روش تحلیل مضمون استفاده نموده‌اند، بدین صورت که ابتدا کتب مربوط به آیت الله مهدوی کنی اعم از مکتوبات خودشان و دیگران و مصاحبه‌هایی که افراد مختلف در مورد این عالم سیاستمدار انجام داده‌اند مطالعه کرده و سپس فیش‌های مرتبط با موضوع تحقیق گردآوری و استخراج کرده‌اند. در مرحله بعد نگارندگان اقدام به تحلیل مضمون و کشف دلالت هر یک از فیش‌های نام برده کردند. سپس هر دسته از دلالت‌ها در گروه‌های ۵ گانه در ذیل یک مفهوم قرار داده شدند. لازم به ذکر است که در باب مؤلفه‌های سیاست اخلاقی آیت الله مهدوی کنی (۱۲۰) فیش از منابع ذکر شده در مقاله استخراج شد و پس از پالایش اولیه (۵۹) مورد آن در تدوین این مقاله استفاده شده است.

پیشینه تحقیق

در مورد رابطه اخلاق و سیاست، مقالات علمی پژوهشی زیادی نوشته شده است، نگارندگان با بررسی این موضوع دریافتند که این پژوهش‌ها در پنج بخش قابل بررسی است.

در بخش اول، بعضی مقالات در مورد رابطه اخلاق و سیاست در نگاه اندیشمندان و شخصیت‌های بزرگ می‌باشد که به‌عنوان نمونه می‌توان به رابطه اخلاق و سیاست در اندیشه آیت‌الله جوادی آملی (میرعابدینی و احمدی طباطبایی، ۲۰۱۳)، رونمایی از چهره خصوصی دولت در اندیشه سیاسی - اخلاقی امام خمینی قدس سره (محمد جواد نوروزی و سید محمد معصومی، ۲۰۱۳)، تداوم انقلاب اسلامی در پرتو فقه سیاسی اخلاق‌نگر با رویکردی بر آراء امام خمینی (ره) (محمد رضا فارسیان و علی پورمنوچهری، ۲۰۱۸) اشاره کرد.

در بخش دوم، مقالاتی دیگر در مورد بررسی رابطه اخلاق و سیاست در مکاتب مختلف سخن به میان رفته است که شاخص‌ترین آن، نسبت اخلاق و سیاست در حکمت متعالیه و نظریه غالب در فلسفه سیاسی غرب می‌باشد (عابدی اردکانی، ۲۰۰۸).

در بخش سوم این مقالات، در مورد پیوند و یا جدایی اخلاق و سیاست بحث شده است که می‌توان به تعامل اخلاق و سیاست (صدرا، ۲۰۰۴) و فلسفه اخلاق سیاسی در اسلام (مفهوم، ماهیت و نظام مسائل) (سید کاظم سیدباقری، ۲۰۲۰) اشاره نمود.

در بخش چهارم، مجموعه مقالاتی در راستای بررسی رابطه میان اخلاق و مدیران و شناسایی عوامل موثر بر آنها مورد مطالعه قرار گرفتند. در مقاله‌ای با عنوان اخلاق مدیران (سیدرحیم میرزاده درزی، ۲۰۱۶)، نگارنده در تلاش برای شناسایی ویژگی‌های اخلاقی مدیران از منظر اسلام برآمده است و با دسته‌بندی اخلاق مدیران به دو نوع صفات درونی و رفتارها، نقش این دو دسته مورد بررسی قرار گرفته است. در مقاله‌ای دیگر تحت عنوان اهمیت اخلاق و مسئولیت‌های اجتماعی مدیران (شهلا رضایی و سحر پرنیان، ۲۰۱۸)، به شناسایی و بررسی عوامل محیطی مؤثر بر اخلاق و مسئولیت‌های اجتماعی مدیران پرداخته شده و روش‌هایی نیز جهت اندازه‌گیری آنها معرفی شده است. در مقاله‌ای تحت عنوان آسیب‌شناسی اخلاق سیاسی مدیران در اندیشه و سیره امام علی علیه السلام با تأکید بر نهج البلاغه (صابر صفی‌لو، محمدحسین صائینی، حسین مرادی زنجانی، ۲۰۲۰)، آسیب‌شناسی اخلاقی در عرصه اجتماع و سیاست با الهام از کلام امام علی (ع) و با تمرکز بر سه عامل بی‌عدالتی، خشونت‌ورزی و فریبکاری، مورد بررسی قرار گرفته است. در بخش پنجم، با بررسی‌های صورت گرفته در میان پژوهش‌های مختلف، مقالات علمی - پژوهشی منتشر شده در مورد آیت‌الله مهدوی به شرح ذیل می‌باشد:

هر کدام از پژوهش‌هایی که در مورد آیت الله مهدوی کنی به رشته تحریر درآمده صرفاً به یک بُعد از ویژگی‌های نظری، رفتاری و عملی ایشان پرداخته است. مثلاً مهدی پورجعفری صدرآباد و اصغر افتخاری (۲۰۱۸) در مقاله‌ای با عنوان مطالعه موردی امام جماعتی آیت‌الله مهدوی کنی در مسجد جلیلی، صرفاً آیت‌الله مهدوی را از منظر ویژگی‌های امام جماعت یک مسجد مورد بررسی قرار داده است و رفتار و عمل ایشان را به عنوان یک امام جماعت مسجد در نظر گرفته است یا میلاد موحیدیان و اصغر افتخاری (۲۰۱۷) در مقاله‌ای با عنوان ابعاد مفهومی مدارا در جامعه اسلامی با تأکید بر سیره آیت‌الله مهدوی کنی، اندیشه سیاسی آیت الله مهدوی کنی را صرفاً در یک مؤلفه مورد پژوهش قرار داده‌اند نه تمام ابعاد اندیشه سیاسی ایشان؛ یعنی فقط مفهوم مدارا در اندیشه سیاسی آیت الله مهدوی کنی را مورد بررسی قرار دادند. محمد رضا داودی و حامد کیانی مجاهد (۲۰۲۰) در مقاله‌ای با عنوان اصول سیاست خارجی مطلوب جمهوری اسلامی ایران در دیدگاه آیت‌الله مهدوی کنی، ابعاد نظری و عملی آیت الله مهدوی کنی را در حوزه سیاست خارجی بررسی نمودند و به ابعاد نظری و عملی ایشان در حوزه سیاست داخلی پرداختند. اصغر افتخاری و میلاد موحیدیان (۲۰۲۰) نیز در مقاله‌ای با عنوان مشروعیت حکومت ولایت فقیه از دیدگاه آیت الله مهدوی کنی، مؤلفه‌ها و شاخص‌های مشروعیت حکومت ولایت فقیه از دیدگاه آیت الله مهدوی کنی را احصا کردند.

مهدی پورجعفری صدرآباد، محمد حسین زارع‌زاده مهریزی و اصغر افتخاری (۲۰۱۸) در مقاله‌ای با عنوان *اصول مدیریتی آیت‌الله مهدوی کنی در کمیته‌های انقلاب اسلامی*، اصول مدیریت آیت‌الله مهدوی کنی در شرایط بحرانی در اداره کمیته انقلاب اسلامی را مورد مطالعه قرار داده و شیوه برنامه‌ریزی، سازماندهی، کنترل و هدایت منابع انسانی و مدیریت ایشان را تحلیل کرده‌اند. حسین سرآبادانی و همکارانش (۲۰۱۹)، در مقاله‌شان با عنوان *تأملی بر اندیشه‌های آیت‌الله مهدوی کنی در عرصه عدالت با تأکید بر بخش اقتصاد*، با مطالعه مکتوبات و گفتارهای آیت‌الله مهدوی کنی، به بررسی رابطه عدالت با حقیقت، احسان، قسط، فقه و اظهار مفهوم نسبیّت عدالت، با محوریت اقتصاد و مسائلی از قبیل مالکیت و دستمزد پرداخته‌اند. محمد رضایی مقدم (۲۰۱۹)، در مقاله خود با عنوان *تبیین ویژگی‌ها و دستاوردهای آراء تفسیری آیت‌الله مهدوی کنی*، به مطالعه دیدگاه‌های تفسیری ایشان پرداخته است و دستاوردهای ایشان را کاربردی و متناسب با نیازهای زمان فعلی، قلمداد کرده است. حسن شهپاز و حمید هوشنگی (۲۰۲۰)، در مقاله‌ای تحت عنوان *بررسی مدیریت امنیت اجتماعی از منظر آیت‌الله مهدوی کنی*، شیوه مدیریت امنیت اجتماعی آیت‌الله مهدوی کنی و موارد مورد توجه ایشان در این امر از جمله رسانه، هویت، عدالت، شکاف و نظم اجتماعی را مورد مطالعه و بررسی قرار داده‌اند.

با توجه به پژوهش‌هایی که در مورد آیت‌الله مهدوی کنی انجام گرفته است، اثر مجزایی نسبت به مؤلفه‌های سیاست اخلاقی در نظر و عمل آیت‌الله مهدوی کنی در دست نیست و این در حالی است که در رهرو مطالعه آثار ایشان می‌توان به این موضوع دست یافت. به همین خاطر پرداختن به موضوع مؤلفه‌های سیاست اخلاقی در نظر و عمل آیت‌الله مهدوی کنی در مواجهه با گروه‌های ۵گانه مخالفان، دوستان، دشمنان، خود و عموم مردم، جدید و نوآورانه است؛ همین امر نگارندگان را بر آن داشت تا با استفاده از منابع متعدد موجود از ایشان و مصاحبه‌های دیگران در مورد آیت‌الله مهدوی کنی، یک فهم جامع نسبت به ابعاد نظری و عملی سیره ایشان در حوزه سیاست اخلاقی دست یابند.

چارچوب مفهومی

نسبت اخلاق با سیاست، یکی از قدیمی‌ترین و در عین حال مهم‌ترین مسائل در فلسفه سیاسی به‌شمار می‌رود، به‌صورتی که این مسئله صرفاً مختص به مباحث نظری و آکادمیک نبوده، بلکه نتایج عملی گسترده‌ای در پی داشته است که نتیجه آن پایداری یا عدم پایداری به اصول اخلاقی در حوزه سیاست عملی می‌باشد. این مقوله بخصوص در حیطة مدیران جمهوری اسلامی، می‌تواند نتایج و تبعات اجتماعی زیادی به همراه داشته باشد که اثرات بلندمدت آن یا موجب رشد و تعالی جامعه بشود یا اثرات زیان‌بار آن تا مدت‌ها گریبان‌گیر جامعه باشد و اعتماد اجتماعی را خدشه‌دار کند. نگارندگان با بررسی منابع مربوط به نسبت اخلاق و سیاست، به این نتیجه رسیدند که در این موضوع نسبت سنجی چهارگانه‌ای وجود دارد که در ذیل به‌صورت بسیار مختصر ارائه می‌گردد.

جدایی اخلاق از سیاست

بر اساس این دیدگاه، بین اصول اخلاقی و قواعد سیاسی تفاوت وجود دارد؛ زیرا توجه به اخلاق در عرصه سیاست منجر به شکست می‌گردد؛ این امر بدین علت رخ می‌دهد که در واقعیت برای به‌دست آوردن منافع و مصالح سیاسی در جامعه، اخلاق را قربانی کرده تا به غرض خود دست یابد. اصول اخلاقی دایره مدار حق می‌باشد و از انسان می‌خواهد هر چند حقیقت بر ضد او باشد، اما به آن عمل کند و در این راه دروغ نگوید، دست به فریبکاری نزند، به دنبال عدالت باشد و...؛ حال آن‌که عرصه سیاست چیزی جز توسعه و کسب حفظ قدرت نیست و برای این غرض، اصول اخلاقی را کنار می‌گذارد (اسلامی، ۲۰۱۰: ۱۷۳). از همین رو آراء ماکیاولی را به‌عنوان نماینده و نماد این دیدگاه معرفی می‌کنند. برای ماکیاولی در درجه نخست حفظ و تثبیت قدرت اهمیت داشت و برخلاف آموزه‌های فیلسوفان کلاسیک به‌ویژه افلاطون و ارسطو، سعادت دولت را نه در پابندی به فضائل اخلاقی، که در تحکیم دولت و تثبیت و تعمیم قدرت آن و فرمانبرداری شهروندان جستجو می‌کرد، و در این راستا به صراحت رهبران سیاسی را از الزام همیشگی به قواعد اخلاقی معاف می‌شمرد و پابندی به قواعد مزبور را با حفظ قدرت به‌ویژه در مقام تعارض زبان‌آور می‌دانست (مصباح یزدی، ۲۰۱۷).

تبعیت اخلاق از سیاست

این دیدگاه از نظریه مارکسیسم-لنینیسم به سیاست و اجتماع برگرفته شده است. در نگاه مارکسیسم هر چیزی که در رونق قرار دارد، از زیربنا تأثیر پذیرفته است و زیربنا چیزی جز اقتصاد یا چگونگی مالکیت ابزار تولید نمی‌باشد. براساس این دیدگاه، اخلاق و دیگر مظاهر اجتماعی، تابع بی‌قید و شرط سیاست و عمل انقلابی هستند و ارزش خود را از آن می‌گیرند و به‌وسیله آن توجیه می‌گردند. حال آن‌که خود عمل انقلابی و سیاست، نیاز به توجیه اخلاقی ندارد. لنین خود به هنگام بحث از اخلاق می‌گوید اخلاق ما از منافع مبارزه طبقاتی پرولتاریا به‌دست می‌آید و برای ما اخلاقی که از خارج جامعه برآمده باشد، وجود ندارد و یک چنین اخلاقی جز شیادی چیز دیگری نیست؛ در حقیقت این دیدگاه اخلاق و سیاست را روبنای جامعه می‌داند و بر آن است که هیچ اصلاتی نباید به اخلاق داد و اخلاقی بودن رفتار یک طبقه بستگی به موقعیت تاریخی آن دارد؛ پس یک عمل می‌تواند از طرف طبقه‌ای عملی اخلاقی باشد؛ اما همین عمل از سوی طبقه‌ای دیگر، عملی غیراخلاقی و ضد انقلابی (اسلامی، ۲۰۱۰: ۱۸۸-۱۹۰). در واقع مطابق این دیدگاه، اخلاق از هویت و اصلاتی برخوردار نیست و رفتارها و ارزش‌های اخلاقی تابع و در خدمت مصالح سیاسی می‌باشد.

دو سطحی اخلاق و سیاست

این نظریه که اخلاق دوآلیستی نیز نامیده می‌شود، در جهت حفظ ارزش‌های اخلاقی و پذیرش پاره‌ای از اصول اخلاقی در سیاست می‌کوشد. بر اساس این دیدگاه، اخلاق در دو سطح فردی و اجتماعی قابل بررسی است. گرچه این دو سطح مشترکاتی دارد، لیکن لزوماً آنچه در سطح فردی، اخلاقی است، نمی‌توان در

سطح اجتماعی اخلاقی دانست. برای مثال فداکاری، از طرف فرد، حرکتی مطلوب و اخلاقی قلمداد می‌شود؛ حال آنکه فداکاری دولتی به سود دولتی دیگر، چون برخلاف مصالح ملی است، چندان اخلاقی نیست. فرد می‌تواند دارایی خود را به دیگری ببخشد؛ اما دولت نمی‌تواند درآمد ملی خود را به دولتی دیگر ببخشد. نتیجه چنین رهیافتی، پذیرش دو سیستم اخلاقی مجزاست. انسان به‌عنوان فرد تابع یک سیستم اخلاقی است، حال آن که نظام اجتماعی، سیستم اخلاق دیگری دارد (اسلامی، ۲۰۱۰: ۱۹۵). مطابق این دیدگاه، علی‌رغم این که در امور سیاسی، اصول اخلاقی پذیرفته می‌شود اما با این شرط که اخلاق فردی با اخلاق سیاسی و اجتماعی متفاوت است و به همین دلیل هر کدام از این دو رویکرد اصول و قواعد خاص خود را دارند.

یگانگی اخلاق و سیاست

این دیدگاه، بر وحدت و یگانگی اخلاق و سیاست تأکید می‌ورزد؛ زیرا علاوه بر این که کارکرد هر دو یکی بوده، هر دو نیز به دنبال تأمین سعادت انسان هستند. بر اساس این نظر، نمی‌توان مرز قاطعی میان اخلاق و سیاست قائل شد و هر یک را به حوزه‌ای خاص منحصر ساخت و به همین دلیل این دو نمی‌توانند ناقض یکدیگر باشند. از جمله وظایف سیاست، پرورش معنوی شهروندان، اجتماعی ساختن آنان، تعلیم دیگرخواهی و رعایت حقوق دیگران است و این چیزی جز قواعد اخلاقی نمی‌باشد (جوادی آملی، ۲۰۰۵: ۱۴۰). در این دیدگاه، فرد در حیطه زندگی شخصی، همان فرد در عرصه زندگی اجتماعی است. در واقع این رهیافت یک سیستم اخلاقی را در دو عرصه زندگی فردی و اجتماعی معتبر به‌شمار می‌آورد، و معتقد است که هر آنچه در سطح فردی اخلاقی است، در سطح اجتماعی و سیاسی برای دولتمردان هم اخلاقی است و هر آنچه برای غیر شهروندان غیر اخلاقی است، برای حاکمیت نیز غیر اخلاقی به‌شمار می‌رود؛ ضمناً در اینجا هیچ قاعده استثنایی هم وجود ندارد. از این رو اخلاق، مقدمه سیاست و درآمد آن به حساب می‌آید و سیاست، وسیله تحقق و اجرای فضائل اخلاقی می‌باشد (اسلامی، ۲۰۱۰: ۲۰۷-۲۰۸). از همین رو مطابق این رویکرد، اهدافی عالی و والا همچون عدالت، سعادت و هدایت برای انسان و جامعه ترسیم می‌شود و در نتیجه در این نظر، سیاست به خودی خود هدف نیست بلکه سیاست وظیفه دارد با ایجاد بسترسازی، شرایط را برای وصول به آرمان‌های بنیادین و اساسی انسان آماده کند (درخشه، ۲۰۱۸: ۲۴) و سیاستمدار شخصی می‌باشد که جامعه را به سوی فضائل اخلاقی جهت می‌دهد و هدف اصلی جامعه نیز دستیابی شهروندان به حیات معقول و همراه با سعادت و فضیلت است (بشیریه، ۲۰۰۱: ۷۱).

همان‌طور که مشخص است نسبت میان اخلاق و سیاست، تقسیم‌بندی چهارگانه‌ای وجود دارد که می‌تواند در دیدگاه و ذهنیت مدیران سطح خرد و سطح کلان نیز بازتعریف شوند و اثرات خود را متناسب با فضای تحت سیطره مدیران، گسترش دهند. به همین علت، برای جلوگیری از زیان ناشی از دیدگاه‌های نادرست، بررسی دیدگاه‌های موفق مدیران جمهوری اسلامی می‌تواند بسیار مؤثر واقع گردد. همچنین ذهنیت نامناسب می‌تواند منجر به سیاست‌ورزی ناهمگون و اثرگذاری بر مؤلفه‌های سیاست‌گذاری دیگر به نحوی گردد که موجب از هم گسیختگی در کلیت امر مدیریت سطح کلان شود؛ فلذا ساختاریافتگی در

رابطه اخلاق با سیاست متناسب با دیدگاه و شرایط جامعه، ناگزیر خواهد بود. به‌طور کلی، رفتار را می‌توان هم در صفات شخصیتی مدیران تعریف کرد و هم در الگوهای رفتاری آنان مورد بررسی قرار داد (میرزاده درزی، ۲۰۱۶). عوامل محیط خارجی می‌توانند موجب تقویت یا تضعیف صفات شخصیتی در عمل گردند و اثرات کوتاه‌مدت خود را در شرایط پیچیده و حساس به نمایش بگذارند (قربانی و همکاران، ۲۰۰۵). بنابراین آنچه که بیش از همه می‌تواند تأثیرگذار باشد، الگوهای رفتاری به‌وجود آمده ناشی از موقعیت‌های گوناگون است. به همین خاطر از آنجا که آیت الله مهدوی کنی به‌عنوان یک عالم دینی درجات اجتهاد را پشت سر گذرانده و طی سال‌های متمادی در پست‌های حساس سیاسی قرار گرفته، نسبت به موضوع اخلاق و سیاست دارای نظر است.

نگارندگان پس از مطالعه آثار آیت الله مهدوی کنی، به این نتیجه رسیدند که نظر ایشان در مورد نسبت میان اخلاق و سیاست، مبتنی بر چهارمین نظر یعنی یگانگی اخلاق و سیاست است. آیت الله مهدوی کنی سیاست را یک اقدام نظری و عملی می‌دانستند که هدف نهایی آن رساندن جامعه به یک سعادت جمعی است؛ از همین‌رو مهم‌ترین رکن این‌گونه تعریف، پیوند میان اخلاق و سیاست می‌باشد چرا که اخلاق نیز به دنبال سعادت انسان است. ایشان در کنار عقل و درایت که لازمه رفتار سیاسی است، چارچوب‌های اخلاقی را شرط تحقق آن می‌دانستند. آیت الله مهدوی کنی معتقد بودند که ایمان و اعتقاد به تنهایی کافی نیست و عمل هم به تنهایی کفایت نمی‌کند به همین خاطر ایشان کاربرد اخلاق را فقط در حوزه فردی نمی‌دانستند و تأکید داشتند که باید به جنبه‌های جمعی آن نیز توجه داشت. آیت الله مهدوی کنی سیاست را عین دیانت و دیانت را عین سیاست می‌پنداشتند و از همین‌رو می‌گفتند که اخلاق ما هم عین سیاست و سیاست ما عین اخلاق است و این دو مفهوم با هم توأم‌اند و از هم جدا نیستند (جعفری هفتخوانی، ۲۰۱۴: ۳۵۳-۳۶۱). در همین راستا، نگارندگان برای این‌که بتوانند مؤلفه‌های سیاست اخلاقی آیت الله مهدوی کنی را در نظر و عمل احصا کنند، ۵ گروه مخالفان، دوستان، دشمنان، خود و عموم مردم را ترسیم کردند تا مواجه ایشان با این ۵ گروه را مورد بررسی قرار دهند. علت این‌که این امر در این است که نگارندگان برای مدتی در دفتر حفظ و نشر آثار آیت الله مهدوی کنی مشغول کار و پژوهش علمی بودند و از رهگذر مطالعه منابع موجود و مصاحبه با افراد مختلف به ایده مواجه آیت الله مهدوی کنی با ۵ گروه خاص رسیده‌اند چرا که در تمامی منابع مرتبط با آیت الله مهدوی کنی، ایشان به‌طور مستقیم یا غیرمستقیم این ۵ گروه را مورد خطاب قرار داده است. برای نمونه جدول شماره (۱) نمونه از موارد هر گروه است که به نحوی مورد خطاب آیت الله مهدوی کنی می‌باشد. به همین خاطر نگارندگان اقدام به جستجو در مورد تعریف گروه‌های ۵ گانه در نظر آیت الله مهدوی کنی کردند، سپس، برخورد و مواجه آیت الله مهدوی کنی با این گروه‌ها را مورد بررسی قرار دادند. به همین خاطر در ابتدا می‌بایست مشخص نمود که تعاریف هر کدام از این ۵ گروه در نظر آیت الله مهدوی کنی به چه صورت است: «منبع تعاریف هر ۵ گروه برگرفته از یافته‌های تحقیق است».

مخالفتان: آیت الله مهدوی کنی، کسانی را که به لحاظ سیاسی و فکری جهت‌گیری متفاوتی دارند و در مسیری دیگر حرکت می‌کنند را به‌عنوان مخالف تلقی می‌کند. مصادیقی که در نظر و عمل آیت الله مهدوی کنی، مخالف تلقی شده‌اند عبارتند از غیر همفکران، اصلاح طلبان.

دوستان: آیت الله مهدوی کنی، کسانی را که در عرصه سیاسی مبتنی بر مبانی دینی و اعتقادی حرکت می‌کنند و جهت‌گیری سیاسی و فکری یکسانی دارند را به‌عنوان دوست تلقی می‌کند. مصادیقی که در نظر و عمل آیت الله مهدوی کنی، دوست تلقی شده‌اند عبارتند از همفکران و اصول‌گرایان.

دشمنان: آیت الله مهدوی کنی، کسانی را که با نظام اسلامی و ملت مسلمان به دشمنی می‌پردازند را دشمن محسوب می‌کند. مصادیقی که در نظر و عمل آیت الله مهدوی کنی، دشمن تلقی شده‌اند عبارتند از رژیم پهلوی، آمریکا، رژیم صهیونیستی و منافقین.

خود: آیت الله مهدوی کنی، آن چیزهایی را که در نظر و عمل ناظر به خود در عرصه‌های سیاسی و اجتماعی می‌دانستند را هم بیان می‌کردند و هم انجام می‌دادند.

عموم مردم: آیت الله مهدوی کنی، همواره نسبت به عموم مردم ملاحظاتی داشتند و نکاتی را در عرصه‌های سیاسی و اجتماعی به آنها توصیه نموده است.

جدول ۱: نظر آیت الله مهدوی کنی در مورد گروه‌های ده‌گانه

گروه	موراد احصا شده
مخالفتان	من دیشب در مصاحبه‌ای عرض کردم به جوانان عزیزی که در صف مخالفت هستند... اگر می‌گویم «عزیز» به من اعتراض نکنید که شما چرا به مخالفین هم می‌گویید «عزیز»؟ چون من معتقدم این جوان‌ها بیشترشان فریب‌خورده هستند. به آن جوان ۱۶ ساله نمی‌توانم بگویم که این آمریکایی‌ست (جعفری هفتخوانی، ۱۳۹۳: ۴۳).
دوستان	آقای خاتمی با خنده گفت: آقای مهدوی! خوب شد که بالاخره یک دفعه هم که شده این دوستان و آقایان را نقد کردی. گفتم من همین طوری هستم. من کاری ندارم که این‌ها کمیته‌ی امدادیند یا دوم خردادی. من با کار نادرست از هر که باشد مخالفم. دیگر کار به این ندارم که طرفدار چه کسی هستند و از چه گروهی می‌باشند (خواجه سروی، ۱۳۹۶: ۳۴۲).
دشمنان	وقتی به افاق رئیس کلانتری وارد شدیم کسی در افاق نبود. من دیدم عکس شاه آنجاست بی‌درنگ اساسنامه را پشت عکس شاه پرت کردم. بعد برای ما چای آوردند، ما چای را نخوردیم. رئیس کلانتری آمد و گفت آقایان ما مسلمانی، ما حقوق می‌گیریم و این‌ها حلال است. من گفتم: ما وقتی با دشمنانمان برخورد می‌کنیم، غذایشان را نمی‌خوریم. گفت: ما دشمن شما نیستیم. گفتم اگر دشمن نبودید ما را بازداشت نمی‌کردید حقوق شما را حلال نمی‌دانیم و چای شما را نمی‌خوریم (خواجه سروی، ۱۳۹۶: ۱۸۷).
خود	عامل اصلی و اساسی ورود جدی من در این انتخابات هم همین بود که من احساس کردم محور وحدت در انقلاب مورد حمله قرار گرفته است و اگر حریم این محور وحدت حفظ نشود، انقلاب از

بین می‌رود. شما مطمئن باشید که حفظ همه ارزش‌های این انقلاب، منوط به حفظ محور ولایت است (مهدوی کنی، ۱۳۹۰: ۱۶۸).	
تقاضای من این است که در مسائل سیاسی به مقام معظم رهبری نگاه کنید و خط رهبری که همان خط اصلی است، هیچ‌گاه رها نکنید (مهدوی کنی، ۱۳۹۰: ۱۰۰).	عموم مردم

روش تحقیق

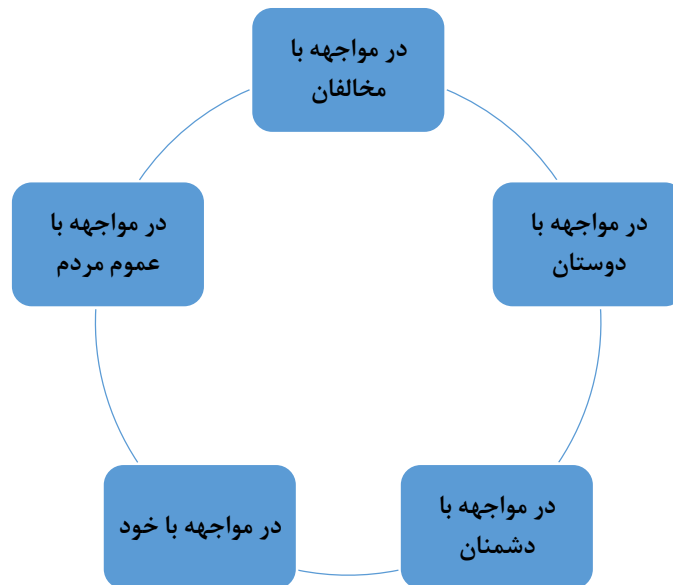
نگارندگان برای این که بتوانند به سؤال اصلی تحقیق پاسخ بدهند، روش تحلیل مضمون را انتخاب کرده و گام‌هایی را در راستای آن برداشته‌اند. نگارندگان در ابتدا آثار و نوشته‌های مربوط به آیت الله مهدوی کنی را مورد مطالعه قرار داده و سپس با توجه به تعاریف گروه‌های ۵ گانه از منظر آیت الله مهدوی کنی در منابع موجود و مصاحبه‌ها، ۱۲۰ فیش را استخراج کردند. پس از پالایش اولیه فیش‌ها، با توجه به موضوع تحقیق حدود ۵۹ مورد مدرک مرتبط‌تر و غیرتکراری پالایش شد و در نگارش مقاله مورد استفاده قرار گرفتند. در گام بعدی، دلالت‌های (مضمون‌ها) هر کدام یک از فیش‌ها در ذیل هر کدام از گروه‌های ۵ گانه کشف گردید و سپس هر کدام از دلالت‌ها (مضمون‌ها) در ذیل یک مفهوم کلی قرار گرفتند.

طراحی گروه‌های ۵ گانه توسط نگارندگان از رهگذر مطالعه منابع موجود و مصاحبه با افراد مختلف	گام اول
بررسی و شناخت تعاریف گروه‌های ۵ گانه از منظر آیت الله مهدوی کنی	گام دوم
بررسی و شناخت مواجهه آیت الله مهدوی کنی با هر کدام از گروه‌های ۵ گانه	گام سوم
مشخص کردن یافته‌های تحقیق	گام چهارم

شکل ۱: گام‌های عملیاتی روش تحقیق

الگوی تحلیل

حسب پژوهش نگارندگان در مورد الگوی رفتاری آیت‌الله مهدوی کنی و تحلیل مضامین رفتاری ایشان در ارتباط با دیگران، به این نتیجه رسیدند که مؤلفه‌های سیاست اخلاقی آیت‌الله مهدوی کنی در مواجهه با ۵ گروه قابل بررسی است، که در شکل شماره (۲) مشاهده می‌شود.

شکل ۲: مواجهه آیت الله مهدوی کنی با پنج گروه

هر یک از این ۵ مورد دارای دلالت‌هایی می‌باشند که نگارندگان تلاش نمودند از رهگذر بررسی دقیق کتاب‌ها و مصاحبه‌هایی که در مورد آیت‌الله مهدوی کنی وجود داشته است، به کشف و استخراج آنها بپردازند. نتایج این بررسی در ادامه بیان می‌شود. کتب اصلی و مصاحبه‌هایی که بدان مراجعه شده است، به شرح زیر می‌باشد:

جدول ۲: کتب اصلی در خصوص مؤلفه‌های سیاست اخلاقی آیت‌الله مهدوی کنی

کد کتاب	نویسنده (تدوین کننده)	نام کتاب
۱	آیت‌الله مهدوی کنی	نقطه‌های آغاز در اخلاق عملی
۲	آیت‌الله مهدوی کنی	علم و عمل ایمانی
۳	آیت‌الله مهدوی کنی	عقل و دین
۴	آیت‌الله مهدوی کنی	دوازده گفتار
۵	غلامرضا خواجه سروی	خاطرات آیت‌الله مهدوی کنی
۶	نادر جعفری هفتخوانی	سیاست اخلاقی و اخلاقی سیاسی
۷	میلااد موحدیان و مهدی پورجعفری	سیاستمدار صادق
۸	محمد رضا کائینی و میلااد موحدیان	بر محمل یادها

جدول ۳: مصاحبه‌های اصلی در خصوص مؤلفه‌های سیاست اخلاقی آیت‌الله مهدوی کنی

نام مصاحبه شونده	کد	نام مصاحبه شونده	کد
دکتر محسن الویری	۹۰	حجت الاسلام سید هادی خسروشاهی	۹۴
دکتر اسدالله بادامچیان	۹۱	آیت‌الله سید رضی شیرازی	۹۵
آیت‌الله حائری شیرازی	۹۲	آیت‌الله علم الهدی	۹۶
دکتر حداد عادل	۹۳	دکتر سعید مهدوی کنی	۹۷

گردآوری و تحلیل داده‌ها**مخالفان**

نگارندگان در این پژوهش با بررسی دقیق منابع دریافتند آیت‌الله مهدوی کنی در برخورد با مخالفین خود براساس مؤلفه‌های مدارا کردن با مخالفان، رعایت انصاف در موضع‌گیری‌های سیاسی، رعایت اعتدال و دوری از افراط و تفریط، رعایت اخلاق رقابت در انتخابات‌ها، ولایتمداری، اولویت و منافع اسلام و نظام در همه حال، قانونمداری، رعایت تقوا در موضع‌گیری‌های سیاسی، رعایت ادب در موضع‌گیری‌های سیاسی و جذب حداکثری عمل می‌کردند که جدول شماره ۴ مطالب مربوط به نوع مواجهه آیت‌الله مهدوی کنی با مخالفین خود را نشان می‌دهد.

جدول ۴: مواجهه آیت‌الله مهدوی کنی نسبت به مخالفین

دلالت	منبع		فیش	
	صفحه	کد		
رعایت اخلاق رقابت در انتخابات‌ها	۱۹۷	۴	من در انتخابات به آقای کروبی رأی نمی‌دهم ولی می‌گویم که ایشان روحانی مبارزی است و ما دوسال در زندان اوین باهم بودیم.	مخالفان
رعایت انصاف در موضع‌گیری‌های سیاسی	۱۳۹	۵	بعضی نسبت‌هایی هم که به ایشان [دکتر شریعتی] داده‌اند برای من ثابت نشده است. گفته شده ایشان به ساواک وابسته بوده و مأموریت داشته که روحانیت را از بین ببرد، ولی من - بینی و بین‌الله - نمی‌توانم به صحبت این ادعاها شهادت بدهم. نامه‌ای که دکتر از زندان به پدر نوشته و در اسناد ساواک موجود است ظاهراً از روی تقیه نوشته شده و نمی‌توان آن را دلیل بر چیزی گرفت. در آن موقع ترس و وحشت همه را فراگرفته بود و رژیم با شدت همه را می‌گویند و برخی مصلحت را در تقیه و فرار را برقرار ترجیح می‌دادند. البته ممکن است این‌گونه مدارک حاکی از نقطه‌ی ضعیفی در مواضع سیاسی وی باشد. اما به نظر بنده دلیل وابستگی نیست.	

رعایت انصاف در موضع‌گیری‌های سیاسی	۴۳	۶	من دیشب در مصاحبه‌ای عرض کردم به جوانان عزیزی که در صف مخالفت هستند... اگر می‌گویم «عزیز» به من اعتراض نکنید که شما چرا به مخالفین هم می‌گویید «عزیز»؟ چون من معتقدم این جوان‌ها بیشترشان فریب‌خورده هستند. به آن جوان ۱۶ ساله نمی‌توانم بگویم که این آمریکایی‌ست.
رعایت تقوا در موضع‌گیری‌های سیاسی	۳۷	۹۷	همه می‌دانند که حاج آقا از خیلی‌ها، خیلی چیزها می‌دانستند، اما هیچ وقت بیان نکردند. علتش هم این بود که می‌گفتند: نامردی است! اگر با او اختلاف سلیقه و عقیده دارم، دلیل ندارد رازش را برملا کنم.
رعایت اعتدال و دوری از افراط و تفریط و مدارا کردن	۲۸۵	۵	برخورد من با آقای بنی‌صدر مانند برادران دیگر تند و قهرآمیز نبود، به همین خاطر دوستان تصور می‌کردند که بنده طرفدار بنی‌صدر هستم.
اولویت و منافع اسلام و نظام در همه حال و ولایتمداری و مدارا کردن	۲۸۵	۵	من به‌خصوص به آقای امانی گفتم: شما این را بدانید، من اگر مدارا می‌کنم به خاطر مصلحت و به خاطر موضعی است که امام می‌گیرند، ولی اگر امر دایر بر انتخاب یکی از این دو بشود؛ بنده یک موی آقای بهشتی را به هزارها بنی‌صدر نخواهم داد.
ولایتمداری	۳۸	۷	این حرف‌ها همان حرف‌هایی است که از روزهای اول انقلاب از دهان لیبرال‌هایی مانند بنی‌صدر و امثال او بیرون می‌آمد، همان‌ها که از شنیدن کلمه ولایت فقیه متفر بودند و می‌خواستند واژه ولایت را به‌طور کلی از پیش‌نویس قانون اساسی محو کنند و اگر امام بزرگوار قاطعانه در برابر آنان نمی‌ایستاد، آنچه را که بر سر مشروطه آوردند بر سر انقلاب می‌آوردند.
ولایتمداری و مدارا کردن	۴۹	۸	به امام عرض کردم در حالی که بعضی‌ها فکر می‌کنند من طرفدار بنی‌صدر هستم، اما هیچ‌گاه طرفدار بنی‌صدر نبودم ولی به تبع شما بنای مخالفت علنی هم نداشتم. ایشان را مکرر و تلفنی و حضوری بسیار نصیحت کردم اما دیگر دارد خطرناک می‌شود.
قانون مداری و ولایتمداری	۳۶۵	۵	گویا بعضی از اصول قانون اساسی برایشان قابل قبولشان نبود، اگر محترمانه بگویم این اصول برایشان هضم نشده بود و گاهی به طرفداری از دولت آقای هاشمی، رهبری را زیر سؤال می‌بردند و رهبری را مزاحم می‌دیدند.
رعایت ادب در موضع‌گیری‌های سیاسی	۳۶۶	۵	در ابتدا آقای کروی در یک سخنرانی در مسجد اعظم قم فرمودند که آقای مهدوی کیست که این حرف‌ها را می‌زند؟! نقل کردند که ایشان در آن مسجد اظهار داشتند که مهدوی حق ندارد

			این‌گونه بلند پروازی کند. مگر مهدوی مرجع تقلید است که از موضع بالا سخن می‌گویند؟ در دانشگاه امام صادق علیه‌السلام، دانشجویان نسبت به اظهارات جناب آقای کروبی توضیح خواستند، گفتم جناب آقای کروبی آدم خوبی است، من ایشان را آدم خوبی می‌دانم و حتماً حسن نیت دارد. آقای کروبی از ماست، ولی عصبانی شده یک چیزی گفته، مهم نیست.
مدارا کردن و جذب حداکثری	۵۰	۹۲	دوره مسئولیت ایشان، دوره تقابل‌ها و تنش‌ها در کشور بود و منافقین کم‌کم داشتند به فاز مسلحانه می‌رفتند. همه به خاطر دارید که ایشان به نماز جمعه آمد و با تواضع گفت: رفقا! من محمدرضا مهدوی هستم، نه محمدرضا پهلوی! من همان رفیق و زندانی سابق شما و همان پیش‌نمازی هستم که می‌آمدید و در مورد مسائل فکری از او سؤال می‌پرسیدید، من دارم با شما صحبت می‌کنم، نمی‌خواهیم خونریزی شود، به دامن ملت برگردید... تا جایی هم که می‌توانست رأفت به خرج می‌داد.
مدارا کردن و جذب حداکثری	۲۸	۶	من بنا ندارم در منبر جمله‌ای پرخاشگرانه به گروه‌ها داشته باشم. دلم می‌خواهد همیشه تا مادامی که امکان داشته باشد با موعظه‌ی حسنه و جدال با آنچه که احسن است با گروه‌ها برخورد کنیم.
جذب حداکثری	۵۶	۹۳	یکی از خصوصیات آیت‌الله مهدوی کنی این بود که در عین قاطعیت و انقلابی بودن، دافعه‌شان زیاد نبود و با مخالفان خودشان هم، حتی‌الامکان ارتباط داشتند. حتی مخالفان هم احترام ایشان را لازم می‌دانستند و نیز باور داشتند که ایشان از روی اصول عمل می‌کنند. مثلاً ایشان از همان اول انقلاب، نوع نگاه‌شان با مهندس بازرگان و همچنین بعدها با دوم خردادها متفاوت بود و با جریان چپ هم، مرزهای روشن و دقیقی داشتند. ولی در عین حال هیچ وقت، نه آیت‌الله مهدوی به آنها توهین می‌کرد و نه این‌گونه بود که آنها احترام ایشان را نگه ندارند.

در واقع بر اساس روش تحلیل مضمون، دلالت‌ها (مضمون‌ها) از منابع موجود احصا شد؛ پس از کشف آنها، مشخص گردید که آیت‌الله مهدوی کنی در برخورد با مخالفان خود، همواره مبتنی بر حق‌مداری عمل کرده‌اند و بر همین اساس این دلالت‌ها در ذیل مفهوم «حق‌مداری» قرار می‌گیرند.

جدول ۵: مفهوم‌بندی دلالت‌های مواجهه آیت‌الله مهدوی کنی نسبت به مخالفین

حق‌مداری	مدارا کردن
	رعایت انصاف در موضع‌گیری‌های سیاسی
	رعایت اعتدال و دوری از افراط و تفریط
	رعایت اخلاق رقابت در انتخابات‌ها
	ولایت‌مداری
	اولویت و منافع اسلام و نظام در همه حال
	قانون‌مداری
	رعایت تقوا در موضع‌گیری‌های سیاسی
	رعایت ادب در موضع‌گیری‌های سیاسی
	جذب حداکثری

دوستان

با توجه به پژوهشی که در این نوشته صورت گرفته است، مشخص شد آیت‌الله مهدوی کنی در برخورد با دوستان خود بر اساس مؤلفه‌هایی همچون اولویت و منافع اسلام و نظام در همه حال، ولایت‌مداری، وحدت و یکپارچگی، حفظ حریم روحانیت، رعایت تقوا در موضع‌گیری‌های سیاسی، تفکر غیر جناحی و حفظ وحدت روحانیت عمل نموده است. جدول شماره ۶ مطالب مربوط به نوع مواجهه آیت‌الله مهدوی کنی با دوستان خود را نشان می‌دهد.

جدول ۶: مواجهه آیت‌الله مهدوی کنی نسبت به دوستان

دلت	منبع		فیش	دوستان
	صفحه	کد		
اولویت و منافع اسلام و نظام در همه حال	۲۳۰	۲	امیرالمؤمنین علیه السلام، از همان اول جلوی خطا را می‌گرفت و مدیران و مسئولان نظام اسلامی را به حال خود رها نمی‌کرد که بعد از پنج سال خبر برسد که این آقا چنین اختلاس کرده، و چنان خورده و برده است. در نظام جمهوری اسلامی نیز برخی از متهمان می‌گویند که اگر از اول جلوی ما را می‌گرفتند، خطاها و زاویه انحرافمان این قدر زیاد نمی‌شد.	
ولایت‌مداری و رعایت تقوا در موضع‌گیری‌های سیاسی	۲۷۱	۵	(در ماجرای استعفای ایشان از مسئولیت کمیته‌های انقلاب اسلامی در حضور امام خمینی) ایشان (امام) مرا نصیحت کردند، فرمودند که مبدا بیرون بروی، منبر بروی، البته برداشت من از این جمله این بود که مبدا در اثر ناراحتی موضع‌گیری	

			کنید و زبان به اعتراض و انتقاد بکشایید. گفتم: شما خاطر جمع باشید، بنده کسی نیستم که بروم مخالفت بکنم.
ولایتمداری	۲۲۳	۵	(در ماجرای تسخیر سفارت آمریکا) من ابتدا به حاج احمد آقا زنگ زدم و مسئله تسخیر لانه جاسوسی و ریختن بچه‌ها را در لانه مطرح کردم و گفتم ما مسئول حفاظت اینجا بودیم، چه شد که یکدفعه به سفارت حمله کردند. ... حاج سید احمد آقا مرتب می‌خندید و می‌گفتند حالا چیزی نشده. در آخر گفتند اگر امام راضی باشد دیگر حرفی هست؟ گفتم نه. اگر امام دستور دادند، اشکالی ندارد.
ولایتمداری	۳۳۴	۵	در موضوع انشعاب مجمع روحانیون مبارز از جامعه روحانیت مبارز و تهمت اسلام آمریکایی به آیت‌الله مهدوی کنی و گلایه ایشان به امام خمینی، ایشان (امام) فرمودند خیر، الان من چنین چیزی نمی‌نویسم، ولی بعد از انتخابات بیاید و هر چه شما برای رفع این تهمت بنویسید من آن را تأیید می‌کنم. بنده خداحافظی کردم، منتها کمی دلم شکست، برای اینکه فکر نمی‌کردم امام این‌طور برخورد کند. بالاخره قلباً مقداری ناراحت شدم، ولی ابراز نکردم.
حفظ وحدت روحانیت	۲۹۸	۵	خدا بیامرزد بازگان گفت: «آقای بنی‌صدر! دلت را به این‌ها هم خوش نکن، این‌ها هم با آنها هستند، این‌ها را من تجربه کرده‌ام، تو که یک آخوندزاده هستی این‌ها را نشناخته‌ای، این‌ها آخوندها در مواقع حساس همه‌شان باهم می‌شوند.» من گفتم آقای بنی‌صدر! مسئله واقعاً همین‌طور است. در مواقع خاص همان‌طور که مهندس بازگان گفت ما باهم هستیم.
حفظ وحدت و یکپارچگی	۳۲۵	۵	بنده با بسیاری از کارهایی که در امور اقتصادی می‌شد موافق نبودم و در عین حال برخورد قهرآمیز نداشتم و به خاطر حفظ وحدت و هماهنگی، موضع‌گیری تند نمی‌کردم و در محافل عمومی نظرات خود را کمتر مطرح می‌کردم، فقط در جلسات خصوصی مخالفت خود را با دوستان به صراحت بیان می‌کردم.
تفکر غیر جناحی	۳۸۲	۵	آقای خاتمی با خنده گفت: آقای مهدوی! خوب شد که بالاخره یک دفعه هم که شده این آقایان را نقد کردی. گفتم من همین طوری هستم. من کاری ندارم که این‌ها کمیته‌ی امدادیند یا دوم خردادی. من با کار نادرست از هر که باشد مخالفم. دیگر کار به این ندارم که طرفدار چه کسی هستند و از چه گروهی می‌باشند.

حفظ حریم روحانیت	۴۷	۹۵	چیزی که در رفتار و منش ایشان بسیار ظهور و بروز داشت، احترامی بود که نسبت به شأن و جایگاه روحانیت می‌گذاشتند. معمولاً ایشان سعی می‌کردند در منازعات و حرف و حدیث‌ها و جزر و مدهای سیاسی و اجتماعی، جایگاه روحانیت محفوظ بماند و این نکته بسیار مهمی بود.

در حقیقت بر اساس روش تحلیل مضمون، دلالت‌ها (مضمون‌ها) از منابع موجود احصا شد؛ پس از کشف آنها، مشخص گردید که آیت الله مهدوی کنی در برخورد با دوستان خود، همواره ثبات و استمرار روحانیت را مبنای خود قرار داده‌اند و بر همین اساس این دلالت‌ها در ذیل مفهوم «ثبات و استمرار روحانیت» قرار می‌گیرند.

جدول ۷: مفهوم‌بندی دلالت‌های مواجهه آیت‌الله مهدوی کنی نسبت به دوستان

ثبات و استمرار روحانیت	اولویت و منافع اسلام و نظام در همه حال
	رعایت تقوا در موضع‌گیری‌های سیاسی
	ولایت‌مداری
	تفکر غیر جناحی
	حفظ وحدت و یکپارچگی
	حفظ حریم روحانیت

دشمنان

آیت‌الله مهدوی کنی دشمنان نظام جمهوری اسلامی ایران همچون آمریکا، گروهک‌ها و افراد ضد انقلاب را در ردیف دشمنان خود به‌شمار می‌آورد و در برخورد با چنین دشمنانی براساس مؤلفه‌های رعایت انصاف در موضع‌گیری‌های سیاسی، رعایت اعتدال و دوری از افراط و تفریط، انقلابی‌گری، رعایت ادب در موضع‌گیری‌های سیاسی، مدارا با دشمنان و قانونمداری رفتار کرده است. جدول شماره ۸ مطالب مربوط به نوع رفتار آیت‌الله مهدوی کنی با دشمنان خود را نشان می‌دهد.

جدول ۸: رفتار آیت‌الله مهدوی کنی نسبت به دشمنان

دلالت	منبع		فیش	
	صفحه	کد		
انقلابی‌گری	۳۱۷	۵	در آن زمان در کمیته‌ی مشترک ضدخوابکاری شخصی به نام عضدی بود که معاون کمیته‌ی مشترک و آدم شقی‌ای بود. آقای هاشمی وقتی با او برخورد می‌کرد آرام بود و گاهی شوخی می‌کرد، اما من حاضر نبودم با این‌ها لبخند داشته باشم. من مقداری تندتر بودم.	
انقلابی‌گری	۱۵	۸	این تفکر سیاسی و ضدّین بودن دستگاه پهلوی مرا بر آن داشت تا در هر فرصت مناسبی که پیش می‌آمد مخالفتم را ابراز کنم و با کسانی که علیه دستگاه حرکتی انجام می‌دادند هماهنگ باشم. همین روحیه سبب شد در اولین سفر تبلیغی از دست عمال رژیم کتک بخورم و تبعید شوم.	
انقلابی‌گری	۳۷	۸	یکی این‌که ژاندامری من را برد و تحویل شهربانی داد. رییس شهربانی آنجا که سروانی اهل آذربایجان و اهل ارومیه ولی بی‌ادب بود. من به او سلام کردم. سلام من را جواب نداد. چیزی نگفتم. ولی ناراحت شدم چون جواب سلام ندادن، علامت دشمنی است. ایشان به من گفت که شما تبعیدی هستی و باید هر روز صبح بیایی اینجا «حاضر» بزنی. گفتم اگر من بچه حرف‌شنویی بودم مرا تبعید نمی‌کردند. بچه حرف‌شنو نیستم و نمی‌آیم. گفت آقا نمی‌شود. گفتم خوب اگر خیلی میل دارید یکی را بفرستید آنجا که من هستم امضا بزنم. بنده نمی‌آیم. گفت می‌اندازمت زندان. گفتم تو حق نداری مرا به زندان بیندازی چون اگر زندانی بودم در مرکز مرا زندانی می‌کردند. من تبعیدی هستم و چنین حقی نداری. برای این که مرا بترساند انداخت در یکی از اتاق‌های شهربانی. دو، سه ساعتی بودم و نماز می‌خواندم. دید که من التماس نمی‌کنم. یک عده از افسرهای آنجا آمدند و گفتند حاج‌آقا قبول کن، خوب نیست. گفتم قبول نمی‌کنم. مجبور شدند مرا بیرون آورند.	دشمنان
رعایت اعتدال و دوری از افراط و تفریط	۲۱۷	۵	باید بگویم که من این حرکت یعنی اشغال سفارت را نمی‌پسندیدم و این را نمی‌پذیرفتم که به سفارتخانه‌ها به‌خصوص سفارت آمریکا حمله بکنیم. من این را مضر می‌دیدم؛ برای اینکه اولاً از نظر قوانین بین‌المللی ریختن به سفارت، ولو اینکه ما می‌گوییم لانه‌ی جاسوسی، در دنیا مورد پذیرش نیست. شاید همه‌ی سفارتخانه‌ها لانه‌ی جاسوسی باشد. اصلاً روال معمول همه‌ی سفارت‌ها همین است که از این کارها می‌کنند؛ حالا عده‌ای بیشتر و عده‌ای کمتر و آنها که	

			قدرتمند بیشتر. هر سفارتی در هر کشوری کارش همین است که به نفع کشور خودش کارهایی بکند، حالا گاهی به ضرر دیگران تمام می‌شود گاهی هم نمی‌شود.
قانونمداری	۲۱۸	۵	من معتقد بودم که قانون بایستی اجرا شود، بخصوص در بحران سال‌های نخستین انقلاب که گروهک‌ها و مخالفان و معارضان می‌خواستند از آب گل‌آلود ماهی بگیرند و اوضاع را آشفته‌تر کرده و نظام را از هم‌گسیخته و متزلزل جلوه دهند و موتور انقلاب را متوقف کنند یا به‌سوی اهداف خود سوق دهند.
رعایت ادب در موضع‌گیری‌های سیاسی	۳۷	۹۷	در مورد رعایت ادب، نظر حاج آقا این بود که حتی موقعی که با آمریکایی‌ها هم صحبت و آنها را محکوم می‌کنیم، باید از بیان کلمات زشت و ناسزا پرهیزیم. می‌فرمودند: قرآن می‌فرماید به الهه آنها فحش ندهید که آنها هم، جاهلانه به خدای شما بد نگویند.
مدارا با دشمنان	۲۲۰	۵	(در ماجرای تسخیر سفارت آمریکا) ما فکر می‌کردیم یکی دو روز آمریکایی‌ها را می‌گیریم و از کشور بیرونشان می‌کنند و طبق دستور معمول در برخورد با دیپلمات‌های خارجی به‌عنوان افراد غیر ذی‌صلاح آنها را اخراج می‌کردند. در همه‌ی دنیا رسم است که دو روز، پنج روز، یک هفته به آنها مهلت می‌دهند، می‌گویند از اینجا خارج شوید، اما این سبک برخورد مطلوب دنیا نبود. به نظر من ادامه‌ی آن چیز جالبی نبود.

بر اساس روش تحلیل مضمون، دلالت‌ها (مضمون‌ها) از منابع موجود احصا شد؛ پس از کشف آنها، مشخص گردید که آیت‌الله مهدوی کنی در برخورد با دشمنان خود، همواره مبانی دینی را سرلوحه کار خود قرار داده و دشمنان را بر اساس آن شناسایی و در برخورد آنها مطابق دستورهای دینی عمل کرده است. و بر همین اساس دلالت‌های احصا شده در ذیل مفهوم «دین محوری» قرار می‌گیرند.

جدول ۹: مفهوم‌بندی دلالت‌های مواجهه آیت‌الله مهدوی کنی نسبت به دشمنان

دین محوری	رعایت انصاف در موضع‌گیری‌های سیاسی
	قانون‌مداری
	مدارا با دشمنان
	رعایت ادب در موضع‌گیری‌های سیاسی
	انقلابی‌گری
	رعایت اعتدال و دوری از افراط و تفریط

خود

در این قسمت از پژوهش نگارندگان با بررسی منابع به این نتیجه رسیدند آیت‌الله مهدوی کنی در مورد نوع رفتارهای خود نکاتی را بیان کرده و علاوه بر این، افراد دیگر هم در این زمینه مواردی را بیان کردند و بر این اساس آیت‌الله مهدوی کنی مبتنی بر مؤلفه‌های اولویت و منافع اسلام و نظام در همه حال، انقلابی‌گری، تمایل به گمنامی و دیده نشدن، ولایتمداری، وحدت، عدم تمایل به قبول پست و مقام، نتیجه‌محوری در مسائل سیاسی و اجتماعی به جای نیت‌خوانی، اخلاص، شرع‌محوری، مردمی بودن و جذب حداکثری رفتارهای خود را تنظیم کرده است. جدول شماره ۱۰ مطالب مربوط به نوع مواجهه آیت‌الله مهدوی کنی با خود را نشان می‌دهد.

جدول ۱۰: آیت‌الله مهدوی کنی در مواجهه با خود

دلالت	منبع		فیش	خود
	صفحه	کد		
ولایتمداری و وحدت و اولویت و منافع اسلام و نظام در همه حال	۱۶۸	۳	عامل اصلی و اساسی ورود جدی من در این انتخابات هم همین بود که من احساس کردم محور وحدت در انقلاب مورد حمله قرار گرفته است و اگر حریم این محور وحدت حفظ نشود، انقلاب از بین می‌رود. شما مطمئن باشید که حفظ همه ارزش‌های این انقلاب، منوط به حفظ محور ولایت است.	
اولویت و منافع اسلام و نظام در همه حال و انقلابی‌گری	۴۹	۹۲	وقتی چیزی را می‌دید که خارج از شأن اسلامی و انقلابی است، در تذکر دادن آن هیچ خوفی به خود راه نمی‌داد، حتی اگر فضای جامعه هم علیه ایشان تحریک می‌شد.	
تمایل به گمنامی و دیده نشدن	۱۹۶	۵	این نکته را نیز خدمت شما عرض کنم من معمولاً سعی می‌کردم در جریان‌ها حضور ملموس و مشهود نداشته باشم. این خصلتی است که در من وجود دارد، شاید هم خوب نباشد و به همین در تمام جریان‌ها، غیر از آنجا‌هایی که ضرورت داشته، ظاهر نمی‌شدم و معمولاً پشت پرده بودم.	
عدم تمایل به قبول پست و مقام	۵۰	۹۲	بعد از رحلت مرحوم آیت‌الله مشکینی خیلی‌ها به این نتیجه رسیده بودند که مجلس خبرگان وزنه مهمی را از دست داده است. وقتی آقای مشکینی، هم به عنوان رئیس مجلس خبرگان و هم به عنوان یکی از نمایندگان آن، از مجلس خبرگان کم می‌شود، باید کسی با همان جایگاه و وزانت اجتماعی به آن اضافه شود. آقای مهدوی هم بنا را بر قبول نکردن گذاشته بود، اما نهایتاً در مقابل اصرار زیاد تسلیم شدند و نمایندگی خبرگان را پذیرفتند، اما در عین حال تأکید داشتند رئیس مجلس خبرگان نشوند.	

نتیجه‌محوری در مسائل سیاسی و اجتماعی به جای نیت‌خوانی	۷۲	۷	نکته‌ای که در اینجا باید تذکر بدهم این است که ما در طرح مسائل سیاسی و نقد آنها به هیچ‌وجه به نیت افراد کاری نداریم و نمی‌خواهیم بگوییم که همه‌ی این افرادی که چنین مسائلی را طرح می‌کنند، سوءنیت دارند. قائلیم که «لیس من طلب الحق فأخطاه کمن طلب الباطل فأدرکه». لکن به هر حال در مسائل اجتماعی، نتیجه‌ی عمد و سهو یکی است و لذا ما موظفیم در برابر باطل بایستیم و این امر هیچ ربطی به نیت افراد ندارد.
نتیجه‌محوری در مسائل سیاسی و اجتماعی به جای نیت‌خوانی	۴۱	۹۷	حاج آقا این اواخر وقتی بحث می‌شد می‌فرمودند: بین نیت و شخصیت آدم، با رفتار و اعمالش فاصله قایل شوید! چون آدم‌های خوبی هستند که در زندگی کارهای خوبی هم کرده‌اند، اما بالاخره در زندگی انسان، ممکن است چند نقطه سیاه هم پیدا شود. همه شخصیت یک فرد را، به خاطر چند اشتباه نباید لکه‌دار کرد. نکته دوم این است که ما نمی‌توانیم نیت آدم‌ها را بخوانیم! وقتی سابقه کسی حاکی از آن است که فداکاری‌هایی داشته، زحماتی کشیده، خدماتی کرده و از خودگذشتگی‌هایی داشته، نمی‌توانیم به این سادگی‌ها نیت او را زیر سؤال ببریم. ممکن است کارش را نپسندیم و با او مقابله هم بکنیم، ولی اینکه نیت‌خوانی و شخصیتش را لکه‌دار کنیم، صحیح نیست.
مردمی بودن	۷۶	۹۱	ایشان یک فرد کاملاً اجتماعی و مردمی بود. مردم نسبت به او احساس غریبی نمی‌کردند و با او احساس یگانگی داشتند. او یک روحانی مردمی بود و با مردم می‌جوشید. مردم با وجود احترام و عظمتی که برای ایشان قایل بودند، بین خودشان و ایشان فاصله‌ای نمی‌دیدند.
جذب حداکثری	۵۰	۹۲	آدمی بود بسیار متواضع و صمیمی و هر کسی که ایشان را می‌دید، اگر بدون ذهنیت و صرفاً با فطرت طبیعی انسانی با ایشان مواجه می‌شد، جذب ایشان می‌شد و به همین دلیل بود که یکی از معدود روحانیونی بود که در زمان ما در جذب جوان‌ها، هم در حوزه علمیه مروی و هم در دانشگاه امام صادق(ع) موفق بود.
جذب حداکثری	۵۰	۹۲	تدبیر ایشان بود که توانست انواع و اقسام گرایش‌های فکری را در خود هضم و تقریباً در همه تعلقی نسبت به این دانشگاه و نسبت به خودش ایجاد کند.
رعایت انصاف در موضع‌گیری‌های سیاسی و شرع محوری	۶۲	۹۴	آیت‌الله مهدوی کنی یک فرد منصف و به تمام معنی متشرع بود. او حقایق را فدای سیاست نمی‌کرد، بلکه سیاست را وسیله‌ای برای تثبیت حق می‌دانست.
رعایت تقوا در موضع‌گیری‌های سیاسی	۵۲	۹۶	چیزی که قبل از هر چیز دیگری، در آیت‌الله مهدوی کنی برایم جالب بود، تقوا و احتیاط شدید ایشان بود که در اوج مبارزه و انقلابی‌گری، در مسائل شرعی، تقوای دقیقی داشت و به هیچ‌وجه هیجان‌های انقلابی

			نمی‌توانست کوچک‌ترین خدشه و رسوخی در تقوای ایشان ایجاد کند. این برایم بسیار جالب بود. همه انقلابی، مبارز و رزمنده بودند، اما آن خصلتی که مرا جذب آقای مهدوی کنی کرد، تقوای ایشان بود.
قانون‌مداری	۲۱۷	۵	گفته بودند که مهدوی کنی در آن زمان این قدر آزاداندیش و لیبرال بوده، اما حالا این طور نیست. باید به این نکته تأکید کرد که آن زمان من طبق نظر شورای انقلاب عمل می‌کردم.
شرع‌محوری	۸۳	۹۰	با شناختی که از مرحوم آیت‌الله مهدوی کنی پیدا کردیم، نکته بسیار محوری در شخصیت ایشان «شرع‌محوری» اوست که در شرایط حساس انقلاب مانع تصمیمات اشتباه و خلاف شرع می‌شد.
شرع‌محوری	۴۷	۹۵	بخش زیادی از موفقیت کمیته‌ها هم مرهون مدیریت آیت‌الله مهدوی کنی بود، چون ایشان با حساسیت و دقت خاصی که در زمینه مقولات شرعی و انقلابی داشت، کار را پیگیری می‌کردند و قطعاً در این کار سهم قابل توجهی هم دارند.
عدم تمایل به قبول پست و مقام	۳۶	۸	در مواقع حساس، بنده را می‌گفتند آچار فرانسه! هر وقت مشکلی پیدا می‌شد می‌گفتند مهدوی بیاید. وقتی مسأله وزارت کشور پیش آمد و آقای هاشمی خواستند به مجلس بروند، به من گفتند که تو برو وزارت کشور. گفتم آقا! من که به درد این کارها نمی‌خورم. این را در خاطراتم نوشته‌ام. واقعاً اشک در چشم‌هایم پر شده بود. گفتم من به درد این کارها نمی‌خورم. گفتند تو بالاخره با مرحوم بهشتی و آقای باهنر بودی و اصرار کردند شما باشید. سپس مسأله نخست‌وزیری بعد از شهادت مرحوم رجایی و باهنر پیش آمد.
عدم تمایل به قبول پست و مقام	۵۶	۸	دلیل من اوایل انقلاب فقط به‌عنوان یک ضرورت مسئولیت کمیته، مسأله وزارت کشور و نخست‌وزیری را پذیرفتم. چون احساس وظیفه می‌کردم می‌پذیرفتم. و إلاً اگر خودم را رها می‌کردند این تصمیم را نمی‌گرفتم. لذا وقتی بحث ریاست‌جمهوری مقام معظم رهبری مطرح شد، دیدم که راه فرار باز است. زمانی هم که گفتم استعفا می‌دهم، ایشان نگفتند استعفا ندهید. به همین دلیل من بعداً در مسائل اجرایی نیامدم. البته در شورای نگهبان و بعضی از نهادهای انقلاب همچون شورای عالی انقلاب فرهنگی و ستاد انقلاب فرهنگی حضور داشته‌ام.

در واقع بر اساس روش تحلیل مضمون، دلالت‌ها (مضمون‌ها) از منابع موجود احصا شد؛ پس از کشف آنها، مشخص گردید که آیت‌الله مهدوی کنی در مورد نوع رفتارهای خود، همواره بر اساس تکلیف عمل کرده است. و بر همین اساس دلالت‌های احصا شده در ذیل مفهوم «تکلیف‌گرایی» قرار می‌گیرند.

جدول ۱۱: مفهوم‌بندی دلالت‌های مواجهه آیت‌الله مهدوی کنی نسبت به خود

تکلیف‌گرایی	اولویت و منافع اسلام و نظام در همه حال
	انقلابی‌گری
	تمایل به گمنامی و دیده نشدن
	ولایت‌مداری
	وحدت
	عدم تمایل به قبول پست و مقام
	نتیجه‌محوری در مسائل سیاسی و اجتماعی به جای نیت‌خوانی
	اخلاص
	جذب حداکثری
	شرع‌محوری
	مردمی بودن

عموم مردم

آیت‌الله مهدوی کنی علاوه بر نوع رفتارهای خود در جامعه و در برخورد با مخالفان و دوستان و دشمنان، نکاتی را نسبت به عموم مردم داشتند که بیانات ایشان در این زمینه بر اساس مؤلفه‌های رعایت اعتدال و دوری از افراط و تفریط، ولایت‌مداری، اخلاص، قانونمداری، رعایت تقوا در موضع‌گیری‌های سیاسی، نتیجه‌محوری در مسائل سیاسی و اجتماعی به جای نیت‌خوانی، رعایت اخلاق رقابت در انتخابات‌ها و اولویت و منافع اسلام و نظام در همه حال بوده است. جدول شماره ۱۲ مطالب مربوط به توصیه‌های آیت‌الله مهدوی کنی نسبت به عموم مردم را نشان می‌دهد.

جدول ۱۲: دلالت‌های مواجهه آیت‌الله مهدوی کنی نسبت به عموم مردم

دلالات	منبع		فیش	عموم
	صفحه	کد		
رعایت اعتدال و دوری از افراط و تفریط	۶۴۸	۱	از قرآن کریم و روایات برداشت می‌شود که انسان، اعتدال و میانه‌روی را در همه حال باید مراعات کند و به بهانه استفاده از سنت‌های پروردگار، به تجمل و اسراف نگراید.	
ولایت‌مداری	۱۰۰	۲	تقاضای من این است که در مسائل سیاسی به مقام معظم رهبری نگاه کنید و خط رهبری که همان خط اصلی است، هیچ‌گاه رها نکنید.	
ولایت‌مداری	۳۴۸	۳	مانند سربازی وظیفه شناس، همیشه با امام و رهبر در ارتباط باشید و گوش به زنگ اتاق فرمان باشید. اگر از مرکز فرماندهی و رهبری	

			جدا شوید، مانند گوسفندی که از گله بازمانده، طعمه گرگ خواهید شد.
ولایتمداری	۶۶	۷	آری همین نکته‌ی مهم است که لازمه‌ی ولایت است؛ یعنی وقتی رهبر جامعه موقعیتی را تشخیص داد و روشی را اتخاذ نمود، باید از او اطاعت کنیم که مصالح جامعه تحصیل گردد و دچار خسارت نشویم.
قانونمداری	۱۳۹	۲	روزنامه‌ها می‌نویسند شورای نگهبان با قانونمندی مخالف است اما هیچ دلیلی نمی‌آورند. شورای نگهبان می‌گوید، طبق قانونی که در دست است، باید افراد واجد صلاحیت را انتخاب کنیم. مگر شما نمی‌گویید قانون مدار باشیم؟ ما باید همین قوانین را اجرا کنیم. قانون گفته از نامزدهای خبرگان، مدرک اجتهاد بخواهید و آنها که مدرک ندارند، باید امتحان بدهند.
اخلاص	۱۱۰	۳	درس خواندن، غذا خوردن، راه رفتن، ازدواج و سیاست، همه اینها باید با اخلاص همراه باشد. اگر با اخلاص باشید، هیچگاه ناراحت نمی‌شوید که چرا فلان کار شد یا نشد. اگر اخلاص نباشد کارها ناقص و خراب است.
اخلاص	۱۷	۷	بالتر از این، مسئله دیگری است و این که انسان در زندگی هر چه دارد وقف خداوند کند، زیرا هرچه هست مال اوست؛ پس هرچه که داریم بایستی در راه خدا مصرف کنیم. این خود نوع دیگری از اخلاص است.
رعایت تقوا در موضع‌گیری‌های سیاسی	۱۵۳	۳	انسان تقوا داشته باشد، بسیاری از حرف‌ها را نمی‌زند. اگر انسان تقوا داشته باشد در رابطه با گفته‌های دیگران زود موضع منفی نمی‌گیرد و تحلیل بد نمی‌کند. تقوا باعث می‌شود که انسان مقداری تأمل و تفکر و تحقیق و بررسی کند و کسی را بی‌دلیل محکوم نکند.
نتیجه‌محوری در مسائل سیاسی و اجتماعی به جای نیت‌خوانی	۱۷۷	۳	آثار قهری و وضعی موضع‌گیری‌های سیاسی اجتماعی، سهو و عمد نمی‌شناسد. حسن نیت و سوء نیت، در این موارد، در بازتاب قهری مواضع تأثیری ندارد و حسن نیت، اشتباه و خطا را به صواب و ثواب مبدل نمی‌کند.
نتیجه‌محوری در مسائل سیاسی و اجتماعی به جای نیت‌خوانی	۱۹۳	۳	اشتباه در مسائل اجتماعی با عمد فرقی نمی‌کند. چون هر دو موجب تخریب و تضعیف و نگرانی و تزلزل اجتماعی و یأس و نومیدی ملت است.
نتیجه‌محوری در مسائل سیاسی و اجتماعی به جای نیت‌خوانی	۳۰۵	۳	اشتباهات سیاسی اگرچه با حسن نیت واقع شود، زیان بار و مفسده انگیز است زیرا نتیجه آن تباهی و گمراهی یک ملت است و چه بسا موجب ریختن خون‌ها و از بین رفتن اموال و هتک حرمت نوامیس مردم شود و جامعه به سوی فساد و تباهی سوق داده شود.

نتیجه‌محوری در مسائل سیاسی و اجتماعی به جای نیت‌خوانی	۲۴۳	۴	کسانی که می‌خواهند این نظام باقی بماند، باید رهبری را که ستون انقلاب است، حفظ کنند. کسانی که با رهبری در می‌افتند، اشتباه می‌کنند.
رعایت اخلاق رقابت در انتخابات‌ها	۱۹۷	۴	(در توصیه به کاندیداها) معمولاً ما برای اینکه خودمان را جلو بیاوریم، دیگری را تخریب می‌کنیم. این عمل از گناهان کبیره است.
اولویت و منافع اسلام و نظام در همه حال	۱۹۲	۳	ما موظفیم برای حفظ دستاوردهای اسلام و انقلاب اسلامی، حکومت اسلامی را که از درون جامعه اسلامی نشأت می‌گیرد، بپذیریم و با آن بیعت کنیم و در تقویت و پشتیبانی آن، از هیچ کوششی، دریغ نوزیم. حفظ نظام را از اهم واجبات بدانیم و تضعیف آن را از اکبر کبائر بشماریم.
اولویت و منافع اسلام و نظام در همه حال	۱۰۲	۶	بعد از فراندوم جمهوری اسلامی، انتخابات مجلس خبرگان بخاطر نقش آن در تعیین و نظارت بر رهبری مهمترین انتخابات است و بر همه مسلمانان و غیرمسلمانان واجب و لازم است که در این انتخابات شرکت نمایند. هر کس در این انتخابات شرکت نکند، معنایش اینست که با اسلام قهر کرده است.

در واقع بر اساس روش تحلیل مضمون، دلالت‌ها (مضمون‌ها) از منابع موجود احصا شد؛ پس از کشف آنها، مشخص گردید که آیت الله مهدوی کنی نسبت به عموم مردم، همواره بر اساس توصیه و نصیحت عمل کرده است. و بر همین اساس دلالت‌های احصا شده در ذیل مفهوم «توصیه و نصیحت» قرار می‌گیرند.

جدول ۱۳: مفهوم‌بندی دلالت‌های مواجهه آیت‌الله مهدوی کنی نسبت به عموم مردم

توصیه و نصیحت	رعایت اعتدال و دوری از افراط و تفریط
	ولایت‌مداری
	قانون‌مداری
	اخلاص
	رعایت تقوا در موضع‌گیری‌های سیاسی
	نتیجه‌محوری در مسائل سیاسی و اجتماعی به جای نیت‌خوانی
	نتیجه‌محوری در مسائل سیاسی و اجتماعی به جای نیت‌خوانی
	اولویت و منافع اسلام و نظام در همه حال

نتیجه گیری

سیاست، حوزه بسیار حساس و آفت‌خیزی است که همواره مدیران سیاسی برای رعایت اخلاق با شرایط گوناگونی مواجهه هستند. آیت‌الله مهدوی کنی از جمله مدیرانی به‌شمار می‌رود که علاوه بر شم قوی و رفتار تأثیرگذار در حوزه سیاست، در دین و شریعت هم صاحب نظر و مجتهد دینی محسوب می‌شود. از همین‌رو نگارندگان برای این‌که به سؤال اصلی تحقیق یعنی «مؤلفه‌های سیاست اخلاقی در نظر و عمل آیت‌الله مهدوی کنی در مواجهه با مخالفان، دوستان، دشمنان، خود، عموم مردم کدام‌اند؟» پاسخ دهند با استفاده از روش تحلیل مضمون، دلالت‌های (مضمون‌ها) هر کدام از فیش‌های تحقیق را در گروه‌های ۵ گانه کشف کرده و سپس دلالت‌های (مضمون‌ها) هر گروه را در ذیل یک مفهوم قرار دادند. در همین راستا، بررسی نگارندگان در منابع موجود مربوط به آیت‌الله مهدوی کنی حکایت از آن دارد که ایشان در طول دوران حیات سیاسی خودش چه رفتارهایی در مواجهه با گروه‌های ۵ گانه در جامعه داشته است که مبتنی بر مؤلفه‌هایی همچون اولویت و منافع اسلام و نظام در همه حال، ولایتمداری، تکلیف‌گرایی، قانونمداری، شرع‌محوری، رعایت انصاف در موضع‌گیری‌های سیاسی، رعایت تقوا در موضع‌گیری‌های سیاسی، رعایت ادب در موضع‌گیری‌های سیاسی، نتیجه‌محوری در مسائل سیاسی و اجتماعی به جای نیت‌خوانی، وحدت روحانیت، مدارا کردن، انقلابی‌گری، عدم تمایل به پست و مقام، تفکر غیرجناحی، رعایت اخلاق در انتخابات‌ها، اخلاص، رعایت اعتدال و دوری از افراط و تفریط، جذب حداکثری، حفظ حریم روحانیت، مردمی بودن و تمایل به گمنامی و دیده نشدن عمل نموده است. هر کدام از این دلالت‌ها در گروه‌های ۵ گانه در ذیل یک مفهوم قرار گرفته است که این مفاهیم عبارتند از حق‌مداری، ثبات و استمرار روحانیت، دین‌محوری، تکلیف‌گرایی، توصیه و نصیحت.

References

- Abedi Ardakani, Mohammad (2007). "The ratio of ethics and politics in transcendental wisdom and dominant theory in Western political philosophy", Research and Field Journal. No. 34 and 35, pp. 106 to 136.
- Ahmadi Tabatabai, Seyyed Mohammad Reza (2008). *ethics and politics; An Islamic and comparative approach*. Tehran: Publications of Imam Sadegh University and Research Institute of Cultural and Social Studies, first edition. 1. Eslami, Seyyed Hassan (2009). *Imam, ethics, politics*. Tehran: Institute for editing and publishing the works of Hazrat Imam Khomeini (RA).
- Bashirieh, Hossein (2000). *Teaching political knowledge*, Tehran: Negah Masazer Institute.

- Derakhsha, Jalal (2011). *The relationship between ethics and politics from the perspective of Imam (peace be upon him)*, Politics Quarterly, Journal of Faculty of Law and Political Science, University of Tehran.
- Derakhsha, Jalal (2017). *Political progress and moral policy*, Tehran: Parthom al-Mahregh Publications
- Ghorbani, Mohammad; Zarandi, Mohammad Mahdi; Hissari, Reza (2004). Ethics and social responsibility of managers, Farda Management Quarterly, Autumn and Winter, No. 11 and 12.
- Imam's book (2005). *Collection of Imam Khomeini's works*, 13th volume, third edition, Tehran: Imam Khomeini's works publishing organization.
- Jafari Haftkhani, Nader (2013). Moral politics and political ethics; A collection of sermons and lectures by Ayatollah Mahdavi Keni in Friday prayers in Tehran, Tehran: Imam Sadegh University Publications, first edition.
- Jafari Haftkhani, Nader (2016). "Islamic management at Marjah Islamic University; An introduction to the organizational leadership of Hazrat Ayatollah Mahdavi Keni", Strategic Management Thought Journal, No. 22: 5-48.
- Javadi Amoli, Abdullah (2004). *Rights and obligations in Islam*, Qom: Isra.
- Javadi Amoli, Abdullah (2011). *Principles of ethics in the Qur'an*, Qom: Isra'a.
- Kayini, Mohammadreza (2014). *Shahidiyan historical cultural monthly*. Tehran: Shahid Publications.
- Khaje Sarvi, Gholamreza (2016). *Memoirs of Ayatollah Mahdavi Keni*, Tehran: Publications of the Center for Islamic Revolution Documents, third edition.
- Mahdavi Keni, Mohammad Reza (2010). *Starting points in practical ethics*, Tehran: Sadegh University Press.
- Mahdavi Keni, Mohammad Reza (2013). *twelve speeches*; The collection of statements of Hazrat Ayatollah Mohammad Reza Mahdavi Keni. Tehran: Farhang Islamic Publishing House.
- Mahdavi Keni, Mohammad Reza (2018). *The science and practice of faith (twenty-two discourses in understanding the practical aspects of religion)*, Tehran: Imam Sadegh University Publications).
- Mahdavi Kony, Mohammad Reza (2019). *Reason and religion (twenty discourses on understanding the spiritual dimensions of human rational life)*, Tehran: Imam Sadegh University Press, first edition.
- Mir Abedini, Sayyed Mahdi and Ahmadi Tabatabai, Sayyed Mohammad Reza (2012). "The relationship between ethics and politics in the thought of Ayatollah Javadi", Political Knowledge Magazine. No. 27, pp. 117 to 140.
- Mirzadeh Darzi, Seyyed Rahim (2015). *Ethics of Managers*, Management Quarterly in Islam, Year 11, Fall and Winter, No. 31-32.
- Misbah Yazdi, Mohammad Taghi (2016). *Ethics, politics and Islam, in his speeches during the month of Ramadan*: <http://sokhanrani.iranseda.ir>
- Mohdian, Milad and Eftekhari, Asghar (2016). "Conceptual dimensions of tolerance in Islamic society with an emphasis on the life of Ayatollah Mahdavi Keni", Journal of Political Science. No. 26: 35 to 58.

-
- Pourjafari Sadrabad, Mehdi and Zarezadeh Mehrizi, Mohammad Hossein and Iftikhari, Asghar (2017). "Management principles of Ayatollah Mahdavi Keni in Islamic Revolution Committees", Islamic Revolution Research Journal, No. 4: 113-138.
 - Pourjafari, Mahdi and Mohdian, Milad (2018). honest politician Tehran: Imam Sadegh University Press, first edition.
 - Pourjafari, Sadrabad, Mahdi and Eftekhari, Asghar (2017). "The Model of the Imam of the Congregation in the Islamic Republic of Iran: A Case Study of the Imam of the Congregation Ayatollah Mahdavi Keni in the Jalili Mosque", Journal of Political Sociology of the Islamic World, No. 2: 109-142.
 - Sadra, Alireza (2003). "Ethics and Politics Interaction", Journal of Political Science - Bagheral Uloom University. No. 26, pp. 13 to 26.